

Actio Riparia projekt protokollja

Projekt célja: A Magyarországon fészkelő partifecske (*Riparia riparia*) állományt befolyásoló túlélési, szaporodási, diszperziós és vonulási jellemzők vizsgálata

Projekt háttere és indokltsága:

Hazánkban a hosszútávon vonuló madárfajok, benne a hazai fecske fajok állománya jelentős csökkenést mutat. A partifecske esetében a Tisza hazai szakaszán fészkelő állománynál 1990 óta végzett felmérések e faj esetében különösen nagy csökkenést mutatnak, amely háttérében a fészkelő, vonuló és telelő területeken zajló kedvezőtlen folyamatok állnak. E folyamatok megismerése, az állománycsökkenésben játszott jelentőségük vizsgálata az ország különböző régióiban nélkülözhetetlen a partifecske hazai fészkelő állományának védelme szempontjából. A partifecske telepés fészkelése lehetőséget ad a vizsgált régiók fészkelő állományának rendszeresen felmérésére, a fészkelő és kirepült fiatal egyedek alkalmas számban való rendszeres gyűrzésére/visszafogására, amely révén mód van a fészkelési időszakok közötti túlélési ráta, a vizsgált régiók és telepek közötti állomány mozgások, a befogott egyedek kondíciójának/biometria jellemzőinek vizsgálatára, a kirepült fiatal egyedek számának becslésére, az őszi vonulás során használt éjszakázóhelyek azonosítására. A Felső-Tiszán fészkelő állománynál 2017-2020 során alapkutató program keretében zajló geológatoros vizsgálatok egyedülálló lehetőséget adnak arra, hogy részletesen megismerjük a használt afrikai telelőterületeket, az őszi és a tavaszi vonulás helyszíneit. Az ország más régióiban folyó partifecske állomány felmérési és gyűrzési adatok alapján mód nyílna az intenzíven vizsgált tiszai állománynál nyert ismeretek alkalmazására más hazai állományoknál.

Projekt által vizsgálandó kérdések:

a- Milyen mértékben hasonló/különböző a vizsgált hazai partifecske állományok nagyságának, juvenilis és adult egyedek túlélési rátájának éves változása?

b- Milyen mértékű az egyedek áttelepülése a rendszeresen vizsgált hazai fészkelő állományok között, milyen élőhelyi és egyedi (ivar, kor, biometria jellemzők) hatások befolyásolják annak változását/különbözőségét?

c- Milyen mértékű hasonlóságok/különbőségek vannak egyedek biometria jellemzőiben a rendszeresen vizsgált hazai fészkelő állományok között, milyen élőhelyi és egyedi (ivar, kor) hatások befolyásolják annak változását/különbözőségét?

A projekt keretében a gyűrzés mellett nagy hangsúlyt kap a résztvevők által vizsgált területen lévő potenciális fészkelő helyek és méretük, az ott lévő partifecske telepek felmérése, a tapasztalt fészkelés sikerét befolyásoló hatások, események rögzítése.

Projekt vezetője: Dr. Szép Tibor, e-mail: partifecske@freemail.hu

Projekt eredményeinek bemutatása:

WEB cím: <http://partifecske.mme.hu>

Gyakoriság: Éves jelentés a gyűrző találkozók alkalmával, a projekt első három évében tudományos publikációk nemzetközi és hazai tudományos szaklapokban

Projektben való részvétel szabályai és módszerei

A projektben egy adott területen rendszeres felmérő/gyűrűző munkát végző egyéni gyűrűző (területi felelős gyűrűző) vagy egyéni gyűrűzőkből álló csoport vehet részt (csoport esetén meg kell adni, hogy a gyűrűző csoport munkájáért ki lesz a területi felelős gyűrűző, aki tartja a kapcsolatot a projekt vezetővel). A projekt keretében az alábbi feladatokat kell elvégezni:

1.- Rendszeresen vizsgált terület lehatárolása. A projektbe bekapcsolódó gyűrűzőnek meg kell adnia annak a lehetőleg egybefüggő, minimum 100 km² nagyságú területet lefedő 2.5*2.5 km-es UTM négyzeteknek az adatait, amely UTM négyzetekben évente elvégzi a partifecske potenciális fészkelő helyeinek, lakott telepek felmérését, illetve amely telepeken a gyűrűzést végzi majd (map.mme.hu honlapon megtekinthetők az UTM négyzetek elhelyezkedése). A rendszeresen vizsgált területnek akkorának kell lennie, hogy azon több potenciális partifecske fészkelőhely legyen min. 10 km-es távolságon belül. A partifecskék jelentős része az előző évi telep 10 km-es körzetében próbál fészkelni, amennyiben az előző évi fészkelőhely megszűnik vagy alkalmatlanná válik. Ez a távolság növekedhet ha nincs megfelelő fészkelőhely 10 km-en belül, ilyen esetekben nagyobb területet kell kijelölni. Évente jelenteni kell, amennyiben a vizsgált terület kiterjedésén változás történt.

A projektbe bekapcsolódók a projekt vezetőjével egyeztetve véglegesítik az adott résztvevő által vizsgálat területet.

2.- Potenciális partifecske élőhelyek éves felmérése. A vizsgált területen évente a fészkelési időszakban (április közepe-augusztus eleje) fel kell mérni a potenciális partifecske élőhelyek helyét és az ott található partfalak méretét. A partifecskék számára potenciális élőhelynek tekinthető minden természetes vagy ember által létrejött minimum 0.5 m függőleges magasságú, legalább 2 m széles a partfal (folyó, patak, csatorna partján, homok-, kavicsbányában, löszmélyútban, kubikgödörben, építkezési gödörben...stb.), amely tartósan rendelkezésre áll a fészkelési időszakban (> 1 hónap) és felülete legalább 50%-ban nyitott, növényektől mentes (növények szárai, levelei, gyökerei nem borítják be). Egy potenciális fészkelőhelyhez (pl. egy homokbánya, a folyó adott kanyarulata,...stb) tartoznak a kb. 200 m körzetben lévő partfalak. A potenciális fészkelőhely méretét az ott található összes partfal becsült hosszának összegével (m), illetve az összes partfal területének összegével (m²) jellemezzük (minden partfal esetében megbecsüljük annak hosszát és átlagos függőleges magasságát, e két érték alapján számoljuk ki adott partfal területét). Minden évben a vizsgált területen lévő valamennyi UTM négyzetben meg kell adni, hogy van-e abban potenciális partifecske fészkelőhely, ha igen akkor meg kell adni annak helyét és méretét. Ezen adatok alapján vizsgálható, hogy az állományváltozás, illetve az áttelepülések háttérben milyen szerepe van a fészkelőhelyek mennyiségi változásának.

3.- Partifecske telepek éves felmérése. A vizsgált területen évente felmért potenciális fészkelőhelyeken a fészkelési időszakban meg kell vizsgálni, hogy kialakult-e ott partifecske telep, ha igen akkor megbecsülni a partifecske telepen adott évben a fészkelés kezdésének idejét (üregásás, fészkekfoglalás ideje), az adott évben kiásott/használt fészkelő üregek maximális számát és az alapján fészkelő párok számát (az adott évben kiásott/foglalt üregek 60%-a tekinthető lakottnak), valamint információkkal szolgálni a fészkelést az adott évben befolyásoló hatásokról és azok becsült idejéről és mértékéről (pl. partfal omlás a május 10-20 között kb. 100 üreg megsemmisült, ragadozók általi üregkiásás június 2-12 között kb. 25 üreg megsemmisült,...stb.).

4.- Gyűrűzés a partifecske telepeken. A vizsgált területen felmért telepeken évente gyűrűzés a fészkelési időszakban, preferáltan a fióka kirepülési időszakban. A gyűrűzések napján meg kell adni, hogy hány hálóhely volt, a hálóhely(ek) nagyságát (háló(k) hossza, m), a hálóhely mögötti teleprészlet becsült állapotát (I. Párvalasztási-tojásrakási időszak, II. Kotlási időszak, III. Kikelési időszak, IV. Fiókaetelési időszak, V. Kirepülési időszak, M. Másod/pótköltési időszak) és a hálóhely(ek) által lefedett partfalon lévő partifecske teleprészleten az üregek számát és/vagy fotó a teleprészletről a hálóval vagy a háló pozíciójának jelölésével). Valamennyi hálóellenőrzést különülten kell kezelni (hálóhely, háló fogási ideje (óra.perc-től, óra.percig) és minden visszafogott madár adatát rögzíteni! Az adott hálóhelynél többször megfogott egyed esetében, még ha az az előző hálószedésnél is volt fogva, visszafogásként szükséges kezelni. Az adott telepen többször megfogott egyed esetében feltételezhető a legnagyobb valószínűséggel, hogy az az adott telepen fészkelő (adult) vagy kikelt (juvenilis) egyed. E fajnál nem ritka az adott telepen nem fészkelő, a más telepeken kikelt vagy fészkelő egyedek befogása, ezért valamennyi visszafogás nyilvántartása fontos segítség az adatok későbbi elemzésénél.

5.- Biometriai adatok felvétele a befogott partifecskéken. Mivel a madarak befogása a fészkelési időszakban zajlik és törekedni kell a befogott egyedek minél gyorsabb elengedésére, ezért valamennyi gyűrűző

vagy visszafogott egyed esetében a tollazat és adultok esetében az ivar meghatározása, valamint a szárnyhossz és testtömeg (amennyiben, mód van rá, tizedes pontossággal) mérése a minimális elvárás. Juvenilis tollazatú egyedek esetében szükséges vizsgálni, hogy tokosok-e még az elsődrendű evezők (tok maradványai jól láthatóak a toll tövéénél), amely nagy valószínűséggel azt jelzi, hogy az egyed az adott telepen kelt ki. A már nem tokos elsődrendű evezővel rendelkező juvenilis egyedek a kikelésük helyétől több száz kilométerre lévő telepeken is megkerülnek. Fontos, hogy amennyiben kullancsot találunk az egyedeken (főként a fejen és a juvenilis egyedeken) akkor jegyezzük fel, mert az adott telep kullancsfertőzöttségének magas szintjét jelezheti.

A rögzítendő gyűrűzési adatok

Minimálisan	Opcionálisan
Gyűrűző (K)	Szegycsont hossza
Dátum (K)	Kotlófolt fejlettségi kód
Időpont (K)	További biometriai adatok
Háló kódja és/vagy száma (K)	
Gyűrűszám (K)	
Fogás v. visszafogás (K)	
Faj (K)	
Kor (K)	
Ivar (K, ha megállapítható)	
Szárnyhossz (K)	
Tömeg (K)	
Elsődrendű evező tokossága juvenilis egyedeknél (K)	
Kullancs az egyed testén (K)	

(K): minden esetben KÖTELEZŐEN felvételre kerülő adat! A minimum szint adatai közül ezeket minden esetben fel kell venni. A további minimum szintű adatok felvétele abban az esetben nem kötelező, ha egyszerre nagyon sok madár kerül megfogásra, és ezekkel az adatokkal kezelhetetlenné válik az adatfelvétel, és veszélyezteti a madarak időben történő elengedését.

Az Actio Riparia projekt gyűrűzési szabályai

A madárbefogás és a gyűrűzés folyamata az MME Gyűrűző és Madárvonulás-kutató Szakosztály Szakmai és Etikai Szabályzata alapján történhet.

Folytonosság

A program fő célja hosszú távú adatokat gyűjteni a partifecske állományának, túlélési rátájának és diszperziójának változásáról. Ezért fontos, hogy a vállalt vizsgálati területeken a munkát legalább 4 évig, de lehetőleg még hosszabb távon végezzük!

Egy év folyamán mit kell tenni a projekt keretében?

(A dőlt betűvel szedett sorok csak az első évre vonatkoznak)

- Május elejéig be kell jelentkezni a programba a projekt felelősnél (partifecske@freemail.hu), megadva az **Actio_Riparia_ev_terulet.xlsx** excel fileban a **Résztevők adatai** munkalapon a területi felelős gyűrűző, illetve a projektben bekapcsolódó további résztvevő gyűrűző(k) adatait, valamint a **Vizsgált terület** munkalapon a projektben résztvevő(k) által vizsgálni kívánt területet lefedő 2.5*2.5 km UTM négyzeteket.
- Május közepéig a projekt felelős egyeztet a vizsgált területről, pl. más résztvevőkkel által javasolt területátfedés miatt.
- Június végéig fel kell mérni a potenciális fészkelőhelyeket a területen és a **Vizsgált terület** munkalapon meg kell adni, hogy a vizsgált terület 2.5*2.5 km UTM négyzeteit milyen mértékben mérte fel, volt-e potenciális fészkelőhely az adott évben. Amennyiben volt potenciális fészkelőhely, akkor a **Fészkelőhely Telep éves adat** munkalapon meg kell adni potenciális fészkelőhely adott évi adatait: helyi vagy a gyűrűző által használt név, földrajzi koordináta, a fészkelőhely típusa, partfalak összes hossza, partfalak összes területe. Amennyiben nem volt fészkelés az adott fészkelőhelyen úgy a partifecske üregek száma oszlopban 0-t kell beírni!
- Július végéig fel kell mérni, hogy mely fészkelőhelyen alakult ki partifecske telep. A telepek adatait a **Fészkelőhely Telep éves adat** munkalapon kell megadni: partifecske üregek száma (az adott évben számolt legmagasabb érték, az előző évekről megmaradt az adott évben nem használt üregeket nem kell bele számolni), a becsült párok száma, a becslés módszere, az üregásás/foglalás kezdetének becsült napja, a fészkelést befolyásoló tapasztalt hatások.
- A **Napi gyűrűzési adatok** munkalapon lehet vezetni a telepeken történt bejárások napját és az akkor felmért üregek számát, akkor is ha nincs gyűrűzés az adott napon.
- Május-augusztus eleje időszakban el kell végezni a telepeken a gyűrűzést. A **Napi gyűrűzési adatok** munkalapon kell vezetni, hogy mely napon, melyik telepen végeztek gyűrűzést, hány darab üreg volt az adott napon a telepen, az adott napon adott telepen használt hálólhelyek nevét, adott hálólhely hosszát, a hálólhely mögötti teleprészlet állapotát (**kódok** munkalap tartalmazza a leírást), a hálólhely mögötti teleprészleten lévő üregek számát és/vagy a hálólhelyről készült fotó file nevét.
- A terepen felvett adatokat mihamarabb be kell kódolni a Tringa rendszerbe vagy az utolsó gyűrűzési nap után, de legkésőbb augusztus 31-ig.
- Az adott évi adatokat tartalmazó Actio_Riparia_ev_terulet.xlsx file-t, valamint a hálólhelyekről készült képeket szeptember 31-ig meg kell küldeni e-mailben a projekt vezetőnek (partifecske@freemail.hu címre).

A kedvezményes gyűrűhasználat minimális feltételei:

- A résztvevő által vállalt vizsgálati területet lefedő 2.5*2.5 km UTM négyzeteinek legalább 67%-án a potenciális fészkelőhelyek és a lakott telepek felmérése minden évben, a szükséges felmérési adatok megküldése Actio_Riparia_ev_terulet.xlsx fileban a projekt vezetőnek évente augusztus 31-ig.
- A vizsgálati területen fészkelő partifecske állomány legalább 30%-ának helyet adó telep(ek)en évente gyűrűzés legalább két alkalommal.
- Minden gyűrűzési alkalommal, a befogott madarak legalább 2/3-a esetében a minimálisan kötelezően felvételre kerülő adatok mérése.

Melléklet:

Actio_Riparia_ev_terulet.xlsx excel file, amely nevében az év -> szó helyet az adott évet (pl. 2018), a terület szó helyet a résztvevő területének nevét (pl. Szabolcs) kell cserélni.

Actio_Riparia_2018_Szabolcs.xlsx példa file

partifecske_telepen_gyuruzese_Madargyuruzesi_Kozpont_szabalyzatai_24o.pdf, Partifecske, gyurgyalag telepen való gyűrűzés általános szabályai, a Madárgyűrűzési Központ szabályzatai 2018., 24. oldal.